Пише: Славој Жижек
субота, 25 јул 2009 16:17

Када се неком ауторитарном систему примичу последњи тренуци, а баш пред његов коначни колапс, у њему често дође до тајанственог пуцања. Сасвим изненада, људи схвате да је игри наступио крај и једноставно престану да се плаше. Није ствар само у томе да режим губи своју легитимност. Његово испољавање сопствене снаге сада се схвата као панична реакција – као гест немоћи. Ришард Капушћињски [Ryszard Kapuściński] у *Шаху над шаховима [Shah of Shahs]* – приказу Хомеинијеве револуције, установио је тачан тренутак тог пролома: на једном техеранском раскршћу, један демонстрант је одбио да се уклони када му је полицајац викнуо да то учини; на то се збуњени полицајац сам повукао. Неколико сати касније, цео Техеран је чуо за овај инцидент – и мада су се уличне борбе настављале још недељама, сви су некако знали да је све готово. Да ли се данас дешава нешто слично?

Постоји више верзија прошлонедељних догађаја у Техерану. Неки у тим догађајима виде кулминацију прозападног «реформског покрета» – нешто као оне «обојене» револуције у Украјини и Грузији. Они подржавају те протесте као секуларну реакцију на Хомеинијеву револуцију – као први корак у правцу либерално-демократског Ирана, ослобођеног од муслиманског фундаментализма. Њима противуречe скептици који мисле да је Ахманинеџад стварно победио , да је он глас већине, док Мусавијева подршка долази од средње класе и њене «златне младежи». Они кажу : будимо реални – у Ахмадинеџаду Иран има председника каквог заслужује. Затим, има и оних који одбацују Мусавија – као члана клерикалног естаблишмента, чије су разлике од Ахмадинеџада чисто козметичке природе. И он жели да настави са атомским енергетским програмом, против је признавања Израела, а док је био председник владе током репресивних ратних година са Ираком, уживао је пуну Хомеинијеву подршку.

Најзад, најжалоснији од свих су левичари, присталице Ахмадинеџада. Њима је најважније да Иран буде слободан од империјализма.

Ахмадинеџад је победио због тога што је заступао независност земље, разоткрио корупцију елите и користио иранско нафтно богатство да повећа приходе сиромашне већине становништва. Како нам кажу, то је онај истински Ахмадинеџад; фанатик који пориче холокауст је креација западних медија. Према том гледишту, оно што се дешава у Ирану је реприза Мосадиковог збацивања са власти 1953. године: државног удара који је против легалног премијера финансирао Запад. Ово гледиште не само што игнорише чињенице (висока изборна излазност која се са уобичајених 55% попела на 85%, може се објаснити само као глас протеста), оно такође снисходљиво претпоставља да је Ахмадинеџад довољно добар за заостале Иранце: нису они довољно зрели да им влада

секуларна левица.

Маколико међусобно супротстављена, ова тумачења гледају на протесте у Ирану као конфликт између тврдих исламиста и прозападних либералних реформиста. Због тога им је и тешко да одреде место Мусавију: да ли је он реформиста са подршком Запада, који жели да повећа људима слободу и уведе тржишну економију, или је члан клерикалног естаблишмента чија победа не би значајно променила природу режима? Било како било, истинска природа протеста се тиме не може увидети.

Зелена боја коју су прихватиле Мусавијеве присталице и узвици „Аллаху акбар!“ који су одјекивали са кровова Техерана у вечерњој тами указивали су на то да они који протестују виде себе како се враћају коренима Хомеинијеве револуције из 1979. године и одбацују корупцију која јој је уследила. То је било јасно и из понашања гомиле: наглашено јединство људи, њихово креативно смоорганизовање и импровизовани облици протеста – јединствена мешавина спонтаности и дисциплине. Замислите тај марш: хиљаде мушкараца и жена демонстрирају у потпуној тишини. То је био истински народни устанак преварених присталица Хомеинијеве револуције. Треба да упоредимо ове догађаје у Ирану са интервенцијом САД у Ираку: с једне стране израз народне воље, с друге стране инострано наметање демократије. Догађаји у Ирану се такође могу посматрати и као коментар на баналности Обаминог говора у Каиру, који се концентрисао на међурелигијске дијалоге: Не, није нам потребан дијалог међу религијама (или цивилизацијама)! Нама је потребна веза политичке солидарности међу онима који се боре за правду у муслиманским земљама, са онима који у истој таквој борби учествују другде.

Следе два важна опажања. Прво, Ахмадинеџад није херој исламске сиротиње, него корумпирани исламофашистички популиста – нека врста иранског Берлусконија, чија мешавина кловновских ставова и безобзирне политике силе изазива нелагоду чак и међу ајатоласима.

Његово демагошко дељење мрвица сиротињи не сме да нас завара: њега подржавају не само органи полицијског тлачења и апарата за јавну комуникацију који се служи чисто западњачким методама. Њега подржава и моћна нова класа Иранаца који су се обогатили захваљујући корупцији режима – Ревуционарна гарда није милиција радничке класе, него једна мега-корпорација, најмоћнији центар богатства у земљи.

Као друго, треба јасно разликовати двојицу главних кандидата, противника Ахмадинеџаду. Мехди Карубија [Mehdi Karroubi] и Мусавија. Каруби је, уствари, експонент иранске верзије политике идентитета [1] , који обећава да задовољи жеље најразличитијих групација. Мусави је нешто сасвим другачије: он заступа васкрсење популарног сна који је подржао Хомеинијеву револуцију. То јесте био утопијски сан, али ипак нико не може порећи искрено утопијски аспект онога што је било много више од једноставног преузимања власти од стране тврдокорних исламиста.

Време је да се подсетимо узбурканости и жара који су уследили после револуције, оне експлозије политичке и социјалне креативности, организационих експеримената и дебата између студената и обичног народа.

То што је та експлозија требало да буде угушена, показује да је та револуција заиста била аутентични политички догађај, *једно отварање* које је ослободило потпуно нове снаге социјалних промена: тренутак у коме је `све изгледало могуће`. Оно што је уследило, било је постепено гашење тих могућности, током чега је исламски естаблишмент преузео контролу. Изражено фројдовским језиком, данашњи протестни покрет је `повратак потиснутих` Хомеинијеве револуције.

Оно што све ово значи је да у исламу постоји истински ослободилачки потенцијал: није неопходно да се вратимо у десети век како би пронашли `добри` ислам, он је ту – пред нама. Будућност је неизвесна – народна експлозија је заустављена и режим ће стати на ноге. Међутим, на њега се више неће гледати на исти начин: то ће бити само још једна од корумпираних ауторитарних влада. Ајатолах Хаменеи [Khamenei] ће изгубити и оно мало што му је преостало од статуса принципијелног духовног вође који стоји изнад зађевица и биће виђен као оно што и јесте: само још један од многих политичара – опортуниста. Међутим, ма какав био исход, од животне важности је да имамо на уму да смо били сведоци једног великог ослободилачког догађаја који не пасује у просте оквире борбе између прозападних либерала и антизападних фундаменталиста. Ако не увидимо то, онда смо изгубили способност да разазнајемо перспективе ослобађања; онда смо ми на Западу крочили у пост-демократску еру, зрели за наше сопствене Ахмадинеџаде. Италијани му већ знају и име: Берлускони. Остали су још у фази чекања.

Постоји ли нека веза између Ахмадинеџада и Берлусконија? Па, зар није нечувено и бесмислено било какво поређење Ахмадинеџада са једним демократски изабраним западним вођом? Нажалост, није: та двојица су део истог глобалног процеса. Како је једном запазио Петер Слотердајк [Peter Sloterdijk], ако постоји иједна личност којој ће се кроз сто година дизати споменици – то је Ли Кван Ју [Lee Kuan Yew], вођа Сингапура,

који је смислио и применио `капитализам са азијским вредностима` . Вирус тог ауторитарног капитализма се полако, али сигурно шири светом. Денг Сјао Пинг [Deng Xiaoping] је хвалио Сингапур као модел који цела Кина треба да следи. До данас, капитализам, је увек изгледао нераскидиво повезан са демократијом. Истина, повремено је долазило до епизода директне диктатуре, али после деценије-две, демократија би се поново наметнула (као, на пример, у Јужној Кореји, или Чилеу). Међутим, данас је веза између демократије и капитализма пресечена.

Није неопходно наглашавати да би требало да одбацимо демократију у корист капиталистичког прогреса, него да треба да се суочимо са ограничењима представничке парламентарне демократије. Амерички новинар Волтер Липман [Walter Lippmann] смислио је појам `производња консензуса` [‘manufacturing consent`]: овај термин је касније [по злу познатим] учинио Ноам Чомски [2] ; међутим, Липман је тај појам сковао у позитивном смислу. Као и Платон, он је на јавност гледао као на велику животињу, или као на побеснело крдо које кроз `хаос локалних гледишта` [‘chaos of local opinions’] покушава да нађе пут, јурећи у свим правцима. Тим стадом, како је он написао у *Јавном мњењу* [ *Public Opinion* (1922)], мора да влада `специјализована класа чији лични интереси премашују локалне`: једна елитна класа која ће деловати тако да заобиђе ону основу ману демократије – тј. њену неспособност да оствари идеал `свемоћног грађанина`. Нема никакве мистерије у ономе што Липман каже, то је очигледно истинито; мистерија је у томе што ми – знајући да је тако, и даље настављамо да играмо ту игру. Деламо као да смо слободни, али не само да прихватамо, него и захтевамо да нам нека невидљива судска наредба каже шта да чинимо и шта да мислимо.

У том смислу, у једној демократији, обичан грађанин је уствари као краљ, али као краљ у уставној демократији, као краљ чије су одлуке чисто формалне и чији је посао да потписује одлуке владе. Проблем демократске легитимности је сличан проблему уставне демократије: како заштитити краљево достојанство? Како постићи да изгледа као да краљ стварно одлучује, док сви знамо да то није тако? Оно што називамо `криза демократије` није нешто што настаје када људи престану да верују у сопствену моћ, него насупрот томе – када престану да верују елитама, када схвате да је престо празан, и да је сада одлука на њима. `Слободни избори` садрже у себи минимални гест учтивости – када они у чијим је рукама моћ, глуме да то уствари није тако, и моле нас да слободно одлучимо да ли желимо да им моћ дамо.

Ален Бадју [Alain Badiou] је предложио разликовање два типа (или још боље – два нивоа) корупције у демократији: први је емпиријска корупција – то је оно што обично

подразумевамо под тим појмом, али други се односи на суштину демократије и на начин на који она своди политику на преговарање о приватним интересима. Ова разлика постаје видљива у (ретким) случајевима неког поштеног `демократског` политичара који – док се бори против емпиријске корупције ипак пружа формални простор оној другој (Наравно, има и супротних случајева, када емпиријско корумпирани политичар наступа у име диктатуре Врлине).

`Ако демократија значи представљање`, пише Бадју у књизи *Зар је Саркози само једно име? [`* *De quoi Sarkozy est-il le nom?* *‘]* , то је на првом месту представљање форме једног општег система. Другим речима: изборна демократија је представничка једино утолико што је пре свега то консезусно представљање капитализма, или оног што се данас зове „тржишна економија“. То је корупција која лежи у њеним основама.
[3]
На емпиријском нивоу, вишепартијска либерална демократија `представља` - одсликава, региструје, мери – квантитативни [статистички] расип мишљења људи – тј. шта они мисле о предложеним страначким програмима, о њиховим кандидатима, итд. Међутим, у радикалнијем, `трансцедентном` смислу, вишепартијска либерална демократија `представља` – васпоставља пример – извесне визије друштвеног живота, политике и улоге појединаца у томе. Вишепартијска либерална демократија `представља` прецизну визију друштвеног живота у коме је политика тако организована да се на изборима партије такмиче како би преузеле утицај на законодавни и извршни апарат власти у држави.

Овај трансцедентни оквир никада није неутралан – он даје предност извесним вредностима и активностима – а то почиње да се манифестује у тренуцима криза или индиференције , када осетимо неспособност демократског система да запази шта људи желе, или мисле. На пример, у изборима у Великој Британији 2005. године, упркос порасту непопуларности Тонија Блера, није било начина да ово незадовољство дође до политичког изражаја. Ту је нешто очигледно било врло погрешно: није да људи нису знали шта желе, пре је било то да су их цинизам, или резигнација спречили да делају.

То не казује да треба презирати демократске изборе; треба једино настојати на томе да они сами по себи нису индикација о томе како ствари заиста стоје; по правилу они одражавају опште гледиште и веровање. Узмимо једноставан пример: Француска 1940-те године. Чак је и Жак Дикло [Jacques Duclos], човек број два Комунистичке партије Француске, признао да би – да су у том тренутку у Француској били одржани слободни избори, маршал Петен [Marshal Pétain] победио са већином од 90%. Када је Де Гол [De Gaulle] одбио да призна капитулацију Француске, он је тврдио да он – а не

режим у Вишију говори у име истинске Француске (запазимо: не у име `већине Француза`). Тврдио је да говори истину, мада то није имало демократску легитимност и јасно је противуречило мишљењу већине француског народа. Ипак, *могући* су демократски избори који доводе до тренутка истине: избори у којима се упркос скептично-циничној инерцији, већина `пробуди` и гласа против преовлађујућег мишљења; међутим, пошто су такви избори толико изузетни, то показује да избори као такви нису медијум истине.

Аутентични потенцијал демократије губи тло под ногама порастом ауторитарног капитализма, чији се пипци све више приближавају Западу. Промене се увек одигравају у складу са вредностима које владају у некој земљи: Путинов капитализам са `руским вредностима` (брутално изражавање моћи), Берлусконијев капитализам са `италијанским вредностима` (комична позирања). И Путин и Берлускони владају у демократијама које се постепено своде на празну љуштуру, и – упркос брзом погоршању економске ситуације, обојица уживају подршку народа (више од две трећине изборног тела). Није ни чудо да су лични пријатељи: обичавају да имају `спонтане` наступе (који су у Путиновом случају унапред припремљени, у складу са руским `националним карактером`). Повремено, Путин воли да употреби псовку, или да изрекне неку опсцену претњу. Када га је пре неколико година један западни новинар упитао нешто незгодно о Чеченији, Путин му је одбрусио да - ако тај новинар није још обрезан, срдачно га позива у Москву, где имају одличне хирурге који би могли да му одсеку и нешто више од уобичајеног.

Берлускони је значајна личност, а Италија је експериментална лабораторија у којој се ради на нашој будућности. Ако већ имамо политички избор између пермисивно-либералног технократизма и фундаменталистичког популизма, велико Берлусконијево достигнуће је што је помирио ово двоје, истовремено их обухватајући у једно. Може се тврдити да га ова комбинација чини непобедивим – у сваком случају у непосредној будућности; судбина је остатака италијанске `левице` да су сада осуђени на њега. То је, можда, и најтужнији аспект његове владавине: његова демократија је демократија оних који побеђују због неучествовања, који владају захваљујући циничној деморализацији.

Берлускони се понаша све бесрамније: не само да игнорише или неутралише законите истраге својих приватних пословних интереса, него се понаша на начин који подрива његово достојанство као шефа државе. Достојанство у класичној политици потиче од његовог издизања изнад међуигре посебних интереса у цивилном друштву: политика је `отуђена` од цивилног друштва, она се представља као идеална сфера *грађанина [citoyen]* насупрот конфликту себичних интереса који карактеришу

буржуја [bourgeois] . Берлускони је, уствари, укинуо ту подвојеност: у данашњој Италији, државну моћ директно врши *буржуј* , који то отворено приказује као начин да заштити сопствене економске интересе, и који јавности излаже свој лични живот, као да учествује у неком телевизијском шоу из стварног живота [a reality TV show].

Последњи трагични председник САД био је Ричард Никсон: био је нечастан. Запао је у процеп између сопствених идеала и амбиција с једне, и политичке реалности с друге стране. Са Роналдом Реганом (и Карлосом Менемом у Аргентини) на сцену је ступила другачија личност – `тефлонски` председник, од кога се више није очекивало да се држи свог предизборног програма, па је тбог тога имун на чињеничне критике (сетите се како се Реганова популарност повећавала после сваког новинарско набрајања његових грешака). Овај нови председнички модел комбинује `спонтане` испаде са безочном манипулацијом.

На Берлусконијеве вулгарности се може са сигурношћу кладити за добит, јер ће се људи идентификовати са њим, пошто он отелотворује митску слику просечног Италијана: ја сам један од вас, нешто мало сам корумпиран, имам проблема са законом, а имам проблема и са својом женом – јер ме и друге жене привлаче. Чак и његово грандиозно глумљење *ил каваљереа [il cavaliere]* - племенитог политичара, више личи на оперску представу неког сиромашка о величини. Па ипак, не треба да нас то залуди: иза те кловновске маске стоји државна моћ која функционише са безобзирном ефикасношћу. Подсмевајући се Берлусконију, можда већ играмо његову игру. Технократска администрација економије комбинована са кловновском фасадом није довољна. Потребно је, ипак, нешто више. То нешто је страх – и ту наступа Берлусконијева двоглава аждаја: имигранти и `комунисти` (Берлусконијево опште име за све оне који га нападају – укључујући и *`Економист`*).

Цртани филм *Кунг фу панда*, хит 2008. године пружа нам основне елементе за разумевање идеолошког стања које сам описивао. Дебели панда сања да постане кунг фу ратник. Слепа случајност (иза које, наравно, вреба рука судбине), бира га да постане херој који ће спасти град – и он у томе успева. Међутим, псеудо-оријентални дух филма бива стално поткопаван циничним хумором. Изненађење је у томе да ово стално терање шеге са собом није ни мало мање продуховљено: на крају, филм почиње сопствене непрекидне вицеве да узима за озбиљно. Добро позната анегдота о Нилсу Бору [Niels

Bohr] илуструје исту идеју. Изненађен, када је над вратима Боровог летњиковца видео потковицу, његов гост – иначе такође научник, је казао да не верује да потковица може да отера зле духове од куће. На то је Бор одговрио: `Не верујем ни ја; ту ми стоји, јер - људи ми рекоше да одлично делује чак и ако не верујеш у то!` Тако данас делује и идеологија: нико не узима демократију ни правду за озбиљно, сви смо потпуно свесни да су оне корумпиране, али их тек тако користимо, јер претпостављамо да делују чак и ако у њих не верујемо. Берлускони је наш лични Кунг фу панда. Што би рекла Браћа Маркс: ` овај човек можда личи на поквареног идиота, а и ради као покварени идиот, али – немојте да вас то превари: он и *јесте* покварени идиот.`

Да би добили мало увида у стварност скривену испод ове преваре, подсетимо се догађаја из јула 2008. године, када је италијанска влада прогласила ванредно стање у целој Италији као реакцију на илегалне уласке имиграната из Северне Африке и Источне Европе. Почетком августа, влада је приредила читаву представу, користећи 4.000 наоружаних војника да би контролисала осетљиве тачке у великим градовима (железничке станице, трговинске центре, итд.). Ванредно стање је уведено без неке велике гужве: живот је требало да се наставља као обично. Зар то није стање коме се приближавамо у свим развијеним земљама широм света – у коме ово или оно ванредно стање (против терористичке претње, против имиграната) бива једноставно прихваћено као мера неопходна за гаранцију нормалног тока ствари?

Која је реалност овог ванредног стања? Седмог августа 2007. године, посада од седам туниских рибара је бацила сидро 30 миља јужно од острва Лампедузе, код Сицилије. Пробуђени вриском, угледали су гумени чамац који скоро тоне, претоварен гладујућим људима – 44 афричких миграната. Капетан је одлучио да их превезе до најближе луке – Лампедузе, где му је цела посада похапшена. Двадесетог септембра, рибари су изведени пред суд због злочина за `помоћ и олакшавање илегалне имиграције`. Ако би били осуђени, добили би од 1 до 15 година затвора. Сви су били сагласни да је стварни циљ овог апсурдног процеса био да се други бродови одврате од таквог поступка. Није предузета никаква акција против других рибара који су, када су се нашли у сличној ситуацији, очигледно одбили моткама мигранте, остављајући их да се удаве.

Овај инцидент илуструје да Агамбенов [4] концепт *хомо сакера* [*homo sacer*] [5] , личности која је искључена из правног поретка и коју се може некажњено убити у стварности постоји не само у америчком рату против тероризма, него и у Европи – такозваном бастиону људских права и хуманитарности.

Роберт Бразилах [Robert Brasillach] је 1938. године формулисао концепт `разумног

антисемитизма` [‘reasonable anti-semitism’]. Себе је видео као `умереног` антисемита:

Дозвољавамо себи да на филму аплаудирамо Чарли Чаплину, полу-Јеврејину; да се дивимо Прусту, полу-Јеврејину; да аплаудирамо Јехуди Мењухину, Јеврејину; па и Хитлеров глас се преноси путем радио таласа који носе име Јеврејина, Херца.... Не желимо никог да убијемо, не желимо да организујемо погроме. Али, ипак сматрамо да је најбољи начин да се спрече вечито непредвидиве акције инстинктивног антисемитизма тиме што васпостављамо разумни антисемитизам.

Наше владе с правом одбијају популистички расизам као `неразуман` у односу на наше демократске стандарде, а уместо тога уводе `разумне` расистичке заштитне мере. `Дозвољавамо себи да аплаудирамо афричким и источноевропским спортистима, азијским лекарима, индијским софтвер програмерима`. Данашњи Бразиласи – неки од њих чак и социјалдемократи, нам говоре: `Ми не убијамо никог, не желимо да организујемо икакве погроме. Али, такође мислимо да је најбољи начин за спречавање вечито непредвидљивих, насилних акција у томе да организујемо разумну анти-имигрантску заштиту` . То је јасан прелаз из огољеног барбаризма у берлусконијевски барбаризам са људским ликом.

(Превод: **Василије Клефтакис**)

http://www.lrb.co.uk/v31/n14/zize01_.html

---

[1] Упрошћено речено, политика идентитета није заснована искључиво на идеологији. Она, наводно, тежи да обезбеди политичку слободу маргинализованим мањинама (етничким, верским, родним, итд., итд.). које желе да задобију разумевање друштва за њихову различитост и да освоје простор њеном манифестовању – супротстављајући се тиме већинској дискриминацији којој су изложене. (Прим. прев.)

[2] По Чомском, примарна функција средстава масовне комуникације у САД је да мобилишу подршку јавности у корист интереса посебних групација које доминирају владом. Ради се о доношењу најважнијих одлука у односу на инвестиције, производњу и

дистрибуцију добара. Укратко – то су интереси у рукама мале групације тесно повезаних великих корпорација и инвестиционих фондова. Људи на најважнијим позицијама владе се баш и регрутују из тих кругова – они су и ти који господаре медијима и доносе најважније одлуке и одређују правце пропаганде у друштву за интересе својих кругова. Пропаганда је усмерена на убеђивање тзв. `политичке класе` : можда неких 20% релативно образованог становништва (разни менеџери, људи из културе – као наставници, новинари, писци, итд.). Они су гласачи, посленици у економском и културном животу и главни циљ индоктринације. Главна улога осталих – неких 80% необразованог становништва, је да слушају наредбе и не мисле, да не обраћају пажњу ни на шта – али они су ти који обично плаћају цех. (Noam Chomsky:*ManufacturingConsent* [(Pantheon, 1988)]). (Прим. прев.)

[3] *The Meanings of Sarkozy* by Alain Badiou, translated by David Fernbach (Verso, 117 pp., £12.99, February, 978 1 84467 309 4).

[4] Ђорђо Агамбен (Giorgio Agamben), философ и писац, аутор књиге `Хомо сакер: суверена моћ и голи живот [Homo sacer: sovereign power and naked life (1995)] (Прим. прев.)

[5] Homo sacer (на латинском: „свети човек“) По римском праву – личност изван друштва, свако га некажњено може убити, али он не сме бити принет на жртву у неком верском ритуалу. Он нема никаква грађанска права, али се његов живот (у негативном смислу) сматра „светим“. (Прим. прев.)